

OSS

Opinionsgruppen för säker slutförvaring

2005-06-15

Synpunkter och frågor från Oss i anslutning till SKB AB:s samrådsmöte den 4 juni 2005.

För kännedom till:

SKI

SSI

KASAM

Länsstyrelsen i Uppsala län

Östhammars kommun

Länsstyrelsen i Kalmar län

Oskarshamns kommun

Hultsfreds kommun

Oss inlaga till samrådsmötet den 4 juni 2005

Sammanfattande synpunkter

SKB AB har för låg ambitionsnivå i samrådsförfarandet då det gäller att nå ut till allmänheten och väcka engagemang och intresse för frågorna.

Upplägget av samrådsmötena, med av bolaget på förhand valda teman, strider mot föreskrifterna och intentionerna med samråd när bolaget i samband med mötena avfärdar frågeställningar som ligger utanför mötestemat.

SKB AB måste tydligare redovisa vad en förändrad tillståndsprocess för inkapslingsanläggningen med en tidig ansökan enligt kärntekniklagen innebär och vad som ska ingå i en sådan ansökan.

Bolaget måste redovisa underlag som visar om höga bergspänningar i Forsmark-området är att anse som en säkerhetsmässig nackdel eller fördel.

Det måste redovisas scenarier som visar på miljökonsekvenserna vid skador i slutförvaret på grund av bergspänningar. I en sådan redovisning måste istidsscenarioer ingå.

SKB AB måste redovisa huruvida lågt grundvattenflöde på det aktuella förvarsdjupet är att anse som en säkerhetsmässig nackdel eller fördel.

I ansökan bör rimligen ingå uppgifter som visar vilket grundvattenflöde som önskas för att optimera bentonitlerans svällningsförmåga i förhållande till kravet på att minimera risken för läckage.

Scenarier måste presenteras som visar miljökonsekvenserna av radioaktivt läckage i förhållande till det grundvattenflöde som råder på den aktuella platsen.

Det måste redovisas om de stora sprickbildningarna högt upp i berggrunden med väldigt höga vattenflöden på något sätt kommunicerar med det cirkulerande grundvattnet i markytan och det måste presenteras scenarier på hur en grundvattensänkning kan påverka områden och då speciellt de skyddade naturområdena intill Forsmark.

SKB AB måste redovisa på vilket sätt utspädning *inte* ingår som metodprincip, alternativt beskriva på vilket sätt KBS-3-metoden har utvecklats eller förändrats så att läckage inte längre kommer att spädas ut av grundvattnet och transporteras till Östersjön.

Miljödomstolen i Vänersborgs yttrande över Ringhals ansökan bör ha avgörande betydelse för avfallsbolagets fortsatta arbete med plats- och metodredovisning och uppläggning av MKB-processen. Bolaget bör därför snarast redovisa hur deras arbete ska förändras så att det anpassas till de förväntade kraven i den kommande miljöprövningen.

SKB AB måste omstrukturera samrådsprocessen på så sätt att möten blir mer samrådsmöten i enlighet med miljöbalkens intentioner, än informationsmöten från bolagets sida.

Ansvar för samrådsprocessen bör vila på en oberoende part. Det är uppenbart olämpligt att den, som idag, drivs av verksamhetsutövaren SKB AB, vilken ju har starka egna intressen i processens utformning och utfall. SKB AB bör överlämna ansvaret för MKB-processen till länsstyrelserna och/eller regeringen så att de kan etablera en oberoende och fristående part, exempelvis en MKB-myndighet.

SKB AB bör snarast presentera en samrådsplan som utgår ifrån de synpunkter som framkommit under hittillsvarande samrådsprocess, en plan som inte får förändras ensidigt av bolaget och där mötestillfällena är fastslagna över en lång tid.

Österbybruk 2005-06-15

Guy Madison, ordförande i Oss

OSS – Opinionsgruppen för säker slutförvaring

c/o Madison, Östanå 1196, 748 91 Österbybruk, Tel: 0295-201 01,
oss@avfallskedjan.se, www.oss.avfallskedjan.se

Vilka ska samråda

MKB-ansvarige hade riktat samrådsmötet den 4 juni i Simundö skola till fritidsboende och skickat ut direkta inbjudningar till fastighetsägare vars fastigheter ligger inom 10 km radie från Forsmark.

Östhammars kommun är en utpräglad turistkommun som på sommaren har tusentals fritidsboende, främst i kustbandet och runt Öregrund och Gräsö, som kan anse sig berörda av detta kontroversiella projekt.

Om ambitionen är att nå fritidsboende bör rimligen plats och tidpunkt väljas utifrån dessa förutsättningar.

Intentionerna bakom och avsikterna med utvidgade samråd är att involvera så många intressen och perspektiv som möjligt. Genom att endast bjuda in fritidsboende inom ett så begränsat område att det exkluderar de närboende i Öregrunds- och Gräsöområdet uppfyller SKB AB inte dessa intentioner. Detsamma gäller också valet av en mötesplats som för många är obekant och tämligen avses, och en tidpunkt innan semestrarna och innan ens skolorna slutet med sin undervisning, och man därför knappast kan räkna med att så många fritidsboende ännu har anlänt till trakten.

Mötet den 4 juni i Simundö gamla skola var relativt välbesökt, men endast en handfull personer ansågs sig utgöra representanter för den inbjudna gruppen – ett utfall som bör föranleda en viss självkritik hos de MKB-ansvariga inom SKB AB.

Oss förväntar sig en redogörelse om hur detta stämmer överens med bolagets uttalade ambition att nå så många som möjligt och om att skapa engagemang och intresse runt slutförvarsfrågorna.

Syftet med samråd

De utvidgade samrådet ska enligt Naturvårdsverkets allmänna råd vara ”tillfällen för aktivt utbyte av kunskap, synpunkter och information”. Intentionerna bakom EG-direktiven och miljöbalken är att de utvidgade samråden ska vara öppna för alla som är intresserade av slutförvarsprojektet, och att alla frågor som är relevanta för projektet där ska kunna lyftas och hanteras av den MKB-ansvarige i enlighet med regelverket.

Det innebär att MKB-ansvarige inte får begränsa vilka frågor som ska hanteras under ett möte. Mötesledaren vid samrådsmötet den 4 juni 2005 påpekade dock vid ett flertal tillfällen att flera frågor som lyftes låg utanför det förutbestämde mötestemat.

Underlag för samråden

Allt för ofta under samrådsmötena besvaras frågor med att ”*utredning pågår*”, eller med att ”*det har vi tänkt utreda*”. Detta har påpekats tidigare i våra inlagor, men måste upprepas.

Ett samråd ska i första hand vara en möjlighet för MKB-ansvariga att fånga upp frågor och synpunkter från allmänheten, miljöorganisationer och andra intresserade, och ska ha som yttersta mål att göra underlaget för tillståndsansökan så bra och fylligt som möjligt, och att skapa det nödvändiga förtroendet för projektet.

Om inte SKB AB tar till vara den möjligheten, utan väljer även fortsättningsvis att se samrådsmötena i första hand som en informationsmöjlighet för bolaget, då måste bolagets roll som MKB-ansvarig återigen ifrågasättas. Det gäller inte minst på grund av att bolaget lägger mer fokus på att belysa "sambandsaspekter" och kortsiktiga miljöbelastningar under bygg- och drifttid, än på de så principiellt viktiga frågorna om långsiktiga miljökonsekvenser av den valda metoden och lokaliseringen.

En nyligen publicerad avhandling "Miljökonsekvensbedömningar som verktyg för hållbar utveckling" vid Umeå universitet slår fast att en oberoende och fristående MKB-myndighet är förutsättningen för en utveckling mot ett hållbart samhälle – det som miljödomstolen i Vänersborg och miljöbalken har tagit fasta på.

Oss menar därför att SKB AB snarast ska avstå från ansvaret för MKB-processen och återföra den till länsstyrelserna och regeringen.

Tidplan för tillståndsprocessen

Enligt mötesledaren har SKB AB tagit hänsyn till synpunkter från platsvalskommunerna och ändrat i tidplanen för tillståndsprocessen för inkapslingsanläggningen. Vi vill påpeka att det var miljöorganisationerna som först och tydligast påpekade det orimliga och lagvidriga i att dela upp tillståndsprocessen för inkapslingsanläggningen och slutförvaret och att lämna in två separat ansökningar. Det gjordes i inlagor från Oss i februari 2004 och från Avfallskedjan i maj 2004.

Enligt MKB-ansvariga ska nu en ansökan enligt kärntekniklagen lämnas in för inkapslingsanläggningen under 2006 och en gemensam ansökan enligt miljöbalken för inkapslingsanläggningen och slutförvaret under 2008.

I kärntekniklagen 5 § står "För kärnteknisk verksamhet krävs tillstånd enligt denna lag.", att 5 b § *Vid prövning av ärenden enligt denna lag skall 2 kap., 5 kap. 3 § och 16 kap. 5 § miljöbalken tillämpas.* Och att "En miljökonsekvensbeskrivning skall ingå i en ansökan om tillstånd att uppföra, inneha eller driva en kärnteknisk anläggning."

Då SKB AB under samrådsmötet inte lyckades ge en klagörande information om vad detta innebär, vill vi ha förtydligat vad bolaget avser med en ansökan "enligt kärntekniklagen".

Vi vill veta om bolaget avser att lämna in en ansökan 2006 som innefattar en miljökonsekvensbeskrivning och hur tidplanen för det arbetet ser ut. En miljökonsekvensbeskrivning förutsätter att nödvändigt och efterfrågat underlag finns framtaget och att samrådsprocessen är genomförd och avslutad och att MKB-dokumentet är kungjort enligt miljöbalkens krav.

Om bolaget avser att lämna in en ansökan utan miljökonsekvensbeskrivning, vill vi att lagstöd för detta redovisas.

Platsundersökningen i Forsmark

I samband med mötet redogjordes för resultaten från platsundersökningarna i Forsmark och det framkom att de geologiska förutsättningarna är speciella på grund av väldigt höga bergspänningar i den s.k. "lins" som är tänkt att kunna rymma slutförvaret.

Trots att frågan ställdes framkom det inte om höga bergspänningar är att anse som en säkerhetsmässig fördel eller nackdel. Eftersom säkerheten och miljökonsekvenserna är avgörande för projektet och inte minst för förtroendet för processen i sin helhet, förväntar vi oss att sådana uppgifter som redovisas i samband med samrådsmöten presenteras med sådant underlag att det går att bedöma huruvida det är att anse som en fördel eller nackdel.

Då bergspänningar tycks vara en avgörande faktor i bedömningen av Forsmark-områdets förutsättningar, anser vi att det måste presenteras trovärdiga och genomarbetade scenarier som visar vad som kan hända om bergspänningarna orsakar skador på slutförvaret. En sådan redovisning måste även innefatta istidsscenarier.

Under mötet redovisades att den aktuella berggrunden i Forsmark har väldigt låg grundvattengenomströmning på det aktuella djupet, men väldigt höga flöden högt upp. Låga flöden presenterades som en säkerhetsmässig fördel när det gäller transport av radioaktiva ämnen upp till markytan. Samtidigt är grundvattenflödet en förutsättning för buffertens och återfyllningsmassans – bentonitlerans – svällningsförmåga och då kan ett för lågt grundvattenflöde vara en säkerhetsmässig svaghet.

Under samrådsmötet kunde bolaget inte på ett acceptabelt sätt redovisa huruvida grundvattenflödet är att anse som en faktor som talar för eller emot en lokalisering av slutförvaret till Forsmark.

I ansökan bör rimligen ingå uppgifter som visar vilket grundvattenflöde som önskas för att optimera bentonitlerans svällningsförmåga i förhållande till kravet på att eliminera risken för läckage.

Vid eventuellt byggande av slutförvarsanläggning i Forsmark

Det måste redovisas hur de uttagna bergmassorna ska hanteras så att inte lakvatten och bl.a. restprodukter från sprängningsarbetet riskerar att förorena omkringliggande områden och vidare hur läsvatten från bygget och driften ska omhändertas.

Det kommer att uppstå en grundvattensänkning i området under bygg- och driftskedet. Då det enligt informationen finns stora sprickbildningar högt upp i berggrunden med väldigt höga vattenflöden måste det redovisas om dessa på något sätt kommunicerar med det cirkulerande grundvattnet i markytan. Det måste presenteras scenarier på hur en grundvattensänkning kan påverka områden och då speciellt de skyddade naturområdena intill Forsmark.

Metodval och lokalisering

I samband med mötet väcktes frågan om nedsmutsningen av Östersjön och innanhavets extremt höga värden av radioaktiva ämnen. Frågan kopplades till den föreslagna kustlokaliseringen av slutförvaret, till valet av metod och till de miljökonventioner som Sverige har ratificerat.

Under diskussionen om metodprinciperna för KBS-3 hävdade företrädare för bolaget att metoden endast bygger på principerna *isolering* och *fördröjning*. När det påpekades att även *utspädning* är en av metodprinciperna hävdade SKB AB:s chef för platsundersökningarna Olle Olsson att så inte är fallet. Mötesledaren sade sig aldrig ha hört talas om det, men kan kanske ursäktas då denne är ny vid företaget.

KBS-3-metoden har tidigare presenterats som en metod som bygger på utspädningsprincipen. Det finns redovisat bl.a. i SOU 1998:130 S. 107 "Kärnavfall och säkerhet". Utspädningsprincipen är central i metodvalen för SKB AB:s slutförvarsanläggningar och tydliggjordes senast i myndigheternas granskning av SFR (SKI Report 2004:47, SSI Report 2004:06) där man konstaterar att "*Dilution in the Baltic Sea is an important safety or protective function; the highest calculated radionuclide outflows from SFR 1 after resaturation (for example, as a result of gas formation), result in small doses precisely because of considerable dilution in the Baltic Sea.*"

För att klargöra vad som gäller måste SKB AB redovisa på vilket sätt *utspädning* inte ingår som metodprincip, alternativt beskriva på vilket sätt KBS-3-metoden har utvecklats eller förändrats så att läckage numera inte kommer att spädas ut av grundvattnet och transporteras till Östersjön.

Då metoden enligt vår mening även fortsättningsvis bygger på utspädningsprincipen, måste bolaget visa att en lokalisering till Forsmark är miljömässigt bättre än en lokalisering till inströmningsområde och ovanför högsta kustlinjen i inlandet. En sådan argumentation måste också kopplas till Sveriges åtaganden enligt Helsingforskonventionen att eliminera utsläpp av radioaktiva ämnen till Östersjön.

MKB-processen efter miljödomstolens yttrande

Miljödomstolen i Vänersborg har i ett yttrande 2005-04-28 över Ringhals ansökan om att öka effekten i kärnkraftverket visat på vad de anser som väsentliga och avgörande frågeställningar när det gäller en miljökonsekvensbedömning av kärnkraften. En avgörande svaghet är frågan om slutförvar av kärnavfall och dess koppling till miljöbalkens målparagraf om hållbar utveckling.

I yttrandet säger man bland annat...

att en *samlad tillståndsprovning enligt miljöbalken måste ske*. (Sid. 127). Då avser man hela systemet och i detta fall skulle det gälla för inkapslingsanläggning, slutförvar av kärnbränsle och slutförvaren SFL 3-5.

att "*Prövningen av vilken påverkan på omgivningen som kan tolereras i dessa fall rymmer inte sällan samhällsfrågor som bör lösas utifrån ett nationellt perspektiv.*"

(Sid. 127). Detta pekar på att kärnavfallsfrågan inte är en kommunal fråga eller ett ämne som bara rör närboende inom 10 km radie.

att ”*Bestämmelserna i miljöbalken syftar enligt 1 kap. 1 § till att främja en **hållbar utveckling** som innebär att nuvarande och kommande generationer **tillförsäkras** en hälsosam och god miljö.*” (Sid. 128). *Hållbar utveckling* och *tillförsäkras* innebär rimligen att en metod som bygger på utspädning inte kan leva upp till de kraven.

att ”*Verksamhetsutövaren ska ... vidta de **försiktighetsmått** i övrigt som behövs för att **förebygga, hindra eller motverka** att verksamheten medför skada eller olägenhet...*” (Sid. 129) Detta pekar på *Försiktighetsprincipen* som Sverige har accepterat som gällande princip och att verksamhetsutövaren ska förebygga, hindra eller motverka och det innebär att SKB AB *måste* visa att det inte finns alternativa metoder som uppfyller kraven bättre.

att ”*Visa att sådan plats väljas för verksamheten att ändamålet kan uppnås med **minsta** intrång och olägenhet...*” (Sid. 129). Det är ”*minsta*” som gäller och inte tillräckligt bra plats som SKB AB hävdar hittills.

att ”*Kärnbränsleavfall har sådana egenskaper att det innebär **mycket stora risker** för människors hälsa och miljö om det inte oskadliggörs eller **hålls åtskilt från ekosystemen** upp till hundra tusen år. För närvarande synes den enda möjligheten vara att deponera avfallet på sådant sätt att det **inte kommer i kontakt med de ekologiska systemen.***” (Sid. 130). Eftersom berggrunden på 400-700 m med cirkulerande grundvatten ingår i ekosystemen, så ställer detta yttrande krav på metoden som KBS-3 inte kan uppfylla.

att ”*Med beaktande av vad som anges i 1 kap. 1 § pkt. 5 miljöbalken jämfört med 2 kap. 5 § kan det allmänt anses som tveksamt om det är **förenligt med miljöbalkens intentioner och bestämmelser om ett hållbart och kretsloppsanpassat samhälle** att ge tillstånd till en verksamhet som genererar avfall av den karaktär det här är frågan om. Denna fråga är dock beroende av **på vilket sätt kärnbränsleavfallet kan tas om hand och vilka effekter på människors hälsa och miljön** ett sådant omhändertagande har.*” (Sid. 130). Denna skrivning visar att det är miljöbalkens intentioner och målparagraf som styr. Alternativredovisningen ska alltså bedömas utifrån ett miljöperspektiv.

att ”*För en deponi för farligt avfall skall t.ex. transporttiden för lakvattnen genom deponins barriär inte understiga 200 år.*” (Sid. 131).

Eftersom SKB AB definierar berggrunden som en avgörande barriär, och då en lokalisering av slutförvaret till ett typiskt utströmningsområde kan ge betydligt kortare transporttider, måste bolaget i sin ansökan visa att deras metod- och platsval uppfyller detta krav.

att ”*Prövningen [av slutförvaret] kan, såsom vid andra prövningar, leda till att den nu föreslagna metoden och lokaliseringen **befinns otillåten.***” (Sid. 131).

Detta kan och bör ses som en varning eller vink om att miljödomstolen kan underkänna den kommande tillståndsansökan.

Vi anser att miljödomstolens yttrande har avgörande betydelse för avfallsbolagets fortsatta arbete med plats- och metodredovisning och uppläggning av MKB-processen. Men under mötet anförde mötesledaren att domstolens yttrande inte föranledde några åtgärder eller förändringar från SKB AB:s sida, då man ansåg att det är regeringens kommande tillåtlighetsbeslut som är avgörande.

Vi menar att den kommande regeringsprövningen inte förändrar något i miljödomstolens syn på kärnkraften och kärnavfallsfrågan och dess koppling till miljöbalken och hållbar utveckling. Bolaget bör därför snarast redovisa hur deras arbete ska förändras så att det anpassas till de förväntade kraven från den kommande miljöprövningen.

Tidplan för kommande samrådsmöten

MKB-ansvarige har fortlöpande och ensidigt förändrat samrådsplaneringen från den ursprungliga planeringen som presenterades i samband med omfattningsrapporten version 0. Samrådsmötena har blivit färre än planerade, tidpunkterna ändrats och teman har satts utifrån bolagets behov, snarare än från de uttryckta önskemålen från allmänhet och miljöorganisationer. Samråd med nationella miljöorganisationer finns inte längre med i planeringen, inte heller samråd med lokala organisationer i de aktuella kommunerna.

Miljöorganisationerna har från och med årsskiftet 2005 möjlighet att söka ekonomiskt stöd direkt ur Kärnavfallsfonden och det ska ses som ett uttryck från Miljödepartementets sida att de ser miljöorganisationernas engagemang och kunskap som en nödvändig resurs i MKB-processen. Förslaget till ändring i finansieringslagen fick stort stöd av remissinstanserna, dock inte av SKB AB. En finansierad medverkan ställer krav på miljöorganisationerna att de är väl förberedda och har väl underbyggda frågor och synpunkter att tillföra samråden och det ställer i sin tur krav på planeringen av samrådsprocessen.

Vi vädjar därför till SKB AB att snarast presentera en samrådsplan som utgår ifrån de synpunkter som framkommit under hittillsvarande samrådsprocess, en plan som inte får förändras ensidigt av bolaget och där mötestillfällena är fastslagna över en lång tid.